

ABDÜLFETTAH RAUF EFENDİ’NİN ŞİİRLERİNDE ANLAMI ÇERÇEVELEYEN DEĞERLER HİYERARŞİSİ

Yılmaz Daşcıoğlu

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, yilmazd@sakarya.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1378-7116

DOI: <http://doi.org/10.51331/EB10YD>

GİRİŞ

Abdulfettah Efendi hakkındaki yayınlarda onun âlimliği, yetiştirdiği öğrenciler, öncü ve mücadeleci kişiliği vurgulandıktan sonra şairliğine özel bir yer verildiği görülmektedir. Hayatındaki sıkıntıları, sürgün ve hapis yılları; bu sıkıntılara dayanma azmini veren inanç ve asabiye duyguları onun şiirlerinin de asıl kaynağını, çıkış noktasını oluşturmaktadır denilebilir. *Yine Vatan İçin*¹ *Zulmetten Nura*², *Garami Parçalar*³,

1 Abdulfettah Rauf, *Yine Vatan İçin*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2021), 82.

2 Abdulfettah Rauf, *Zulmetten Nura*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022), 202.

3 Abdulfettah Rauf, *Garami Parçalar*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022), 205.

*Vardar*⁴, *Na't ve Münâcât*⁵, *Ey Yurdum*⁶ adlı kitaplarda toplanan yüzlerce şiiri ile kayda değer bir manzume birikimine sahip olan ve yaygın olarak Fettah Efendi adıyla anılan Abdülfettah Rauf, belki de kendisini bizzat tanıyan dar bir çevrenin dışında şiirleri pek bilinmeyen kayıp bir şair olarak nitelenebilir. Öğrencisi Kemal Aruçi tarafından yazılan *TDV İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Fettah Efendi" maddesinde ve muhtemelen buradan naklen *Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü*'nde Atıf Akgün tarafından yazılan "Abdülfettah Rauf" maddesinde⁷ ve Sevba Abdula'nın makalesinde⁸ bazı şiir ve makalelerini Üsküp'te çıkan *Sada-yı Millet* gazetesi (1925) ile *El-Hilal* dergisinde (1958-59) ve Sofya'da neşredilen *Medeniyet* gazetesinde (1937) yayımladığı belirtilmektedir. Yine Abdula'nın yazısında "hapishane yıllarında başına sorun getirece[ği] endişesiyle" şiirlerinin bir kısmını arkadaşlarına yaktırmış ise de Suat Engüllü'nün şairin üç yüz bin dizeyi bulan bir şiir toplamına sahip olduğunu ileri sürdüğü belirtilmektedir. Şiirleri hakkında bazı araştırmalar yapılmış ise de manzumelelerinin topluca ortaya çıkışı son yıllarda gerçekleştiği için ancak bu yayınlardan sonra edebiyat âleminin ilgisinin şair ve eserleri üzerine yönelmiş olduğu görülüyor. Bu vesileyle şairin bütün

4 Abdülfettah Rauf, *Vardar*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022), 186.

5 Abdülfettah Rauf, *Nât ve Münâcât*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula, (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 122.

6 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula, (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 200.

7 "Fettah Efendi," TDV İslam Ansiklopedisi, erişim <https://islamansiklopedisi.org.tr/fettah-efendi>; "Abdülfettah Rauf," Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/abdulfettah-rauf>

8 Sevba Abdula, "Medeniyetin Düşüşü ve İki İslâm Şairi: Mehmed Akif ve Fettah Efendi," Türkiye Yazarlar Birliği, erişim <https://www.tyb.org.tr/sevba-abdula-medeniyetin-dususu-ve-iki-islam-sairi-mehmed-akif-ve-fettah-efendi-54353h.htm>; alıntılama tarihi 6.4.2025:23.00

şiiirlerini gün yüzüne çıkaran Fettah Efendi Eğitim ve Düşünce Derneği (IDEFE) yayınlarına ve editörlere teşekkür etmek gerekir. Bu yazıda incelenen metinler bu yayınlardan alınmış, atıflar bunlara yapılmıştır. Bununla birlikte şiirlerin ilk yazılış veya yayımlanış tarihleri bütün metinleri kapsayacak biçimde belirgin olmadığı ve benzer tematik özellikleri taşıyan manzumelerin farklı kitaplarda da bulunuyor olması dolayısıyla incelemeye esas olarak metinlerin ortak özellikleri alınmış, zaman sırası dikkate alınmamıştır.

Yukarıdaki kitaplarda editörler tarafından tasnif edilip belirtilen adlarla yayımlanan çeşitli türlerdeki manzumelerinin beş yüz civarındaki sayısı dikkate alındığında Fettah Efendi'nin velut bir şair olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şiirlerinin biçim bakımından vezin ve kafiye bağlılığı, içerik açısından ise anlamı mazbut bir şekilde yönetmesi dikkati çeken özelliklerinin başında geliyor. Özellikle eser verdiği dönem dikkate alındığında “geçiş dönemi şairi” hüviyetinde olduğu iddia edilebilirse de 20. yüzyılda Türk ve dünya şiirinin geçirdiği değişim dikkate alındığında Fettah Efendi'nin manzumelerinin 19. yüzyıl sonu veya 20. yüzyıl başı şiir anlayışına yakın olduğu görülür. Ayrıca gerek lafız ve mana arasında kurduğu sıkı ilişki gerekse üslubunu oluşturan sözvarlığı ile ortaya çıkan retorik onu bir dönemin kapanış şairi olarak nitelememize de imkân veriyor. Bununla birlikte Fettah Efendi'nin şiirlerindeki yapısal özelliklerin geleneksel şiirin malzemesini andırmasına rağmen, şair beninin manzumelerde sık sık aktüel bir olgu olarak ortaya çıkmasıyla modern dönem şiirinin lirik yönüne yaklaşmasını sağlamış olması da dikkat çekicidir. Şair, şiirlerinde konu çeşitliliği bulunmasına karşın

9 Ertuğrul Karakuş, “Türkçenin Oğuz Sahasının İki Vatan Şairi: Bahtiyar Vahapzade ve Abdülfettah Rauf'un ‘Vatan’ Temalı Şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme,” *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi / Journal of Balkan Research Institute* 7, no. 7, (Temmuz 2018): 116.

belirli imge, motif, kavram ve konuların ekseninde bir estetik yapı kurmaktadır. Bu yapının temel taşlarını klasik Osmanlı şiirinin de merkezini tutan metafizik konular ile 19. yüzyıldan itibaren Balkanlar'ın, Türkiye'nin ve hatta giderek bütün İslâm âleminin ana meseleleri oluşturur. Böyle bakıldığında klasik kültürün varlığa bakışındaki sabiteler ile modern çağın algıları yöneten değişkenleri arasında ikisine de yer veren bir poetik-duygu durumu söz konusudur. Bu, Müslüman toplumların modernleşme sürecindeki son iki yüzyıllık alt üst oluş karşısında şairin tutunma önerisinde bulunduğu geleneksel değerlerin şiirleri yapan asli unsur olması anlamına gelmektedir ve elbette kaybedişin doğurduğu varoluş kaygısı ile klasik değerlerin sağladığı güven duygusu arasındaki çelişme ve gerilim bu şiirlerdeki estetik enerjiyi oluşturmaktadır.

Bu çerçevede Fettah Efendi'nin şiirlerinin duygu ve düşünce zeminini oluşturan ve şiirler toplamına, dolayısıyla şairine karakterini veren temel yapı unsurlarını şöylece kategorize edebiliriz. Öncelikle yukarıda da değindiğimiz üzere modern şiirin dünyada ve Türkiye'de tartışma konusu hâline getirdiği ve giderek terk ettiği vezin-kafiye konusunda şairin geleneksel bir tavır içerisinde olduğu açıktır. Bu, sözün ölçülü olması ile şairin dünyaya bakışındaki düzen kavramı arasındaki ilişkinin de göstergesidir. Gelenek varlığa bir düzen anlayışı çerçevesinde baktığı için biçime ait unsurların disiplini ile anlam arasındaki ilişki de bu düzenin dile yansımaları amacını taşımak durumundadır. Kısacası bazı şiirlerinde Hatif müstearını da kullanan, böylece bu yünden de geleneğe yaklaştığı görülen Fettah Efendi'nin şiirlerinde ister aruz olsun ister hece, ölçü ve kafiye ile kurulan ses uyumlarındaki statik düzeni korumaya çalışması anlamın da belirli bir mahfaza içerisinde kavranmasını sağlamaktadır. Bu elbette anlamı tesadüfe bırakmayacak bir düşünce ve duygu zemininin bütün şiirlerde görülür olması sonucunu doğuracaktır ve doğurmuştur. Bütün bu statik yapının gelenekten uzaklaştığı nokta

şair beninin (şiiri yazan öznenin) metinlerde açık bir biçimde görülür olması ve aktüel meselelerin de şiirlerde ana unsur olarak bulunuyor olmasıdır.

Bu yapının dayandığı duygu ve düşünce zeminini farklı sınıflandırmalarla ele almak mümkünse de biz birbirine sıkı sıkıya bağlı iki ana kategoride ele almanın doğru olacağı kanaatindeyiz. Buna göre metafizik konular ve sosyal-aktüel meseleler asıl sınıflandırmayı oluştururken her iki kategorideki içerik unsurları şairin kavramsal ve/veya duygusal dünyasını bize verecektir. Yukarıda değinildiği gibi şair Fettah Efendi gerek aldığı eğitimden ve sosyal çevresinden gelen kültürel kimliğini oluşturtan motifler ve gerekse yaşadığı çağın tanığı olma özelliğini içeren söylemleriyle kendisine özgü denilebilecek bir şiir toplamına sahiptir. Herhâlde onun şiirlerindeki asli unsurlar tespit edilirken metafizik öğelere öncelik vermek gerekecektir. Fettah Efendi'nin manzumeleri din ve dünyaya ilişkin konuları bir arada içeren birinden öbürüne geçişin zor olmayacağı tematik unsurlarla kurulmuştur.

Fettah Efendi'nin Manzumelerinde Metafizik

Sadece İslâm dünyası için değil modern öncesi Batı toplumları için de varlık tasavvurunun ana kavramı Tanrı inanışıdır. Dolayısıyla geleneksel İslâm toplumlarının varlığı algılayışının temeli başta tek bir Allah ve öte dünya inancı olmak üzere amentüyü oluşturan kavramlara dayanmaktadır. Geleneksel edebiyatın gerek Divan ve gerekse halk edebiyatı kollarının düşünce ve duyuş bakımından bu ana kavramsal çerçeveye dayandığını söylemek yanlış olmaz. Bu bakımdan Fettah Efendi'nin şiirlerinin neredeyse tamamının Allah kavramı ile bir şekilde ilişkilendirilebileceğini söylemek mümkündür. Çünkü sadece *Nât ve Münâcât* kitabındaki şiirlerinde değil bütün manzumelerinde Allah'a, onun Peygamber'ine ve ahirete inanan bir adamın diliyle konuşan bir

şiişsel özne mevcuttur. Bu yüzden bütün metinlerin doğrudan veya dolaylı bir şekilde bu inanışın üzerine kurulduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bununla birlikte münacat tarzı şiirlerden bazılarında *Makber*'deki (1885) zıtlıklarıyla Abdülhak Hâmid'i andıran sorgulayıcı bir edaya rastlandığı da görülür. Bir örnek olarak "Tevellüh" başlıklı manzumeden birkaç beyti buraya alıyorum:

*"Kimdir bilen cihândaki esrâr-ı hilkati
Bildirmemiş bilen bize her bir hakîkati
Ölmek bize kader ise doğmak neden nasıl
Geldik ise niçin gideriz böyle muttasıl"*

Şiirin sonunda Ziya Paşa'nın "İdrak-i meâli bu küçük akla gerekmez/Zirâ bu terazi o kadar sıkleti çekmez" beytini andıracak şekilde dönüş yapar ve hemen daima sünni itikadın içinde bulunur:

*"Kimdir bilen cihândaki esrâr-ı hilkati
Bildirmemiş bilen bize her bir hakîkati"¹⁰*

Kimi beyitlerinde Mehmet Âkif'in edasına büründüğü de olur:

*"Artık yetişir çektiğimiz firkat-i yeldâ
Yâ Rab nerede umduğumuz vuslat-ı ferdâ"¹¹*

Bu türün diğer şiirleri de dikkate alındığında varlığın en büyük sırrının Allah olduğu, ancak varoluşun aynı zamanda Tanrı'nın delili, göstergesi olduğu vurgulanır. Aynı şekilde Hz. Peygamber için yazılan şiirlerinde şefaat kavramı çevresinde geleneksel söyleme uygun bir yaklaşım içerisinde. Ayrıca *Na't ve Münâcât* kitabına alınan şiirlerden başka, diğer kitaplarda da münâcât

10 Abdülfettah Rauf, *Na't ve Münâcât*, 13, 15.

11 Abdülfettah Rauf, *Na't ve Münâcât*, 36.

ve na't türlerine dahil edilebilecek birçok manzume bulunmaktadır. Dolayısıyla hem sayı hem de nitelik bakımından Tanrı'ya hitap eden ve/veya Hz. Peygamber'e seslenen şiirlerin yoğunluğu elbette bir din âlimi ve İslâmi değerleri yaşayan ve savunan bir şair için şaşırtıcı değildir:

*“Şer’inizdir kaçacak kurtuluşun nûr yapısı
Lütfunuzdur koşacak derdlilerin son kapısı
Bu cihânda bize düstûr o cihânda bize nûr
İki âlemde elinde o şefâ’at tapusu”¹²*

Bu tür şiirlerin ne dereceye kadar geleneksel şiirdeki benzerlerini izlediği, model aldığı, ne kadar onlardan uzaklaştığı ayrıca metinler üzerinde yapılacak karşılaştırmalı çalışmalarla ortaya konulmalıdır. Ancak bir genelleme ile tematik olarak geleneği izleyen metinlerin şairin duygusunu, şiiri yazan özneyi doğru-
dan yansıtabilecek bir coşkunlukla sergilemesi bakımından ise modern yahut erken modern bir edaya sahip olarak değerlendirilmeleri gerekebileceği görülüyor.

Şairin şiirlerinin arka planındaki duygu zemininin ana kavramlarından birisini de ahiret inancı oluşturur. Bilindiği gibi geleneksel edebiyatın varlık tasavvurunu yapan kavramların başında da bu dünyanın geçiciliği ve fena-beka karşıtlığı oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da Fettah Efendi'nin şiirlerindeki temel kavrayış açılarından birisini bu dünyanın geçiciliği, asıl olanın ahiret hayatı oluşu fikri teşkil eder. Bu duygu, hayatın bel bağlanmaya geçecek kadar önemli olmadığını telkin ederken bir taraftan da bu dünyadaki olumsuz koşullara katlanma gücü verir:

*“Sen gülme ey zavâllı şu mahbûs olanlara
Cennet umup cihânda şu me’yûs olanlara*

12 Abdülfettah Rauf, *Vardar*, 114.

*Sen ağla bak senin gibi dünyâda mes'adet
 Zu'muyla âhirette şu menhûs olanlara
 Abdâl dedin şu kuvvete karşı duranlara
 Şeytânı taşılayıp da şu hırsız vuranlara
 Abdâl dedin değil mi şu fânî hayâtının
 Enkâz-ı târumârıyla cennet kuranlara”¹³*

Ahret kavramı, onu veren cennet, cehennem vb. imgeleriyle birlikte birçok yerde benzetme-kıyaslama ölçütü olarak birçok yerde de doğrudan kavramın kendisini vermek üzere yüzlerce kez kullanılmış görünüyor. Bu kullanım sıklığı ve niteliği bize şairin dünyaya bakışını oluşturan ana açılardan birisini vermektedir.

Bir referans metin olarak *Kur'an-ı Kerim* de Fettah Efendi şiirlerinin mihverini oluşturan kavram salkımı içerisinde. *Kur'an*, metinlerde yukarıdan beri verdiğimiz ve vermeye devam edeceğimiz kavram ve imgelerin dayanağını oluşturmaktadır:

*“Şübhe kalbi yerdî îmân olmasa
 Bu dünyâ zindândı Kur'ân olmasa
 Cihânlar dönerdi bir cehenneme
 Hesâbsız rahmet-i Rahmân olmasa”¹⁴*

Şairin şiirlerinde kader sözcüğü genellikle katlanılması gereken olumsuz şartların bir ifadesi iken, iman kavramı olumsuzluklara, kötülöklere karşı direncin göstergesi olarak ele alınıyor. Bütün bu kavram ve imgelerin soyut metafizik unsurlar olarak ele alındığını söylemek mümkün değildir. Tam aksine bütün bu kadro yaşanan hayatın içinde, fiziki ve sosyal dünyaya müdahalenin, yönlendirmenin, düzeltmenin zaman ve madde üstü kaynakları olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla şairin ikili bir varlık anlayışına

13 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, 142.

14 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nura*, 99.

sahip olduğunu değil tersine iç içe geçmiş ve birbiriyle sıkı ilişki içerisinde bütünleşmiş tek bir varlık kavrayışına sahip olduğunu gösterir. Şüphesiz Fettah Efendi'nin şiirlerinin mihverini oluşturan bu metafizik kavram ve konular onu sosyal meselelere yönelirken de besleyen alanı işaret eder ve ayrıntılı bir çalışma için elverişlidir.

Sosyal ve Aktüel Meseleler

Abdülfettah Rauf pek de uzun sayılamayacak ömründe hem bireysel olarak tecrübe ettiği, ilgi duyduğu olay, mekân ve kişilerle ilgili hem de içinden geçilen zamanın işaret taşı niteliğindeki durumları şiirlerinde işleyerek adeta sıklıkla kullandığımız zamanın tanığı sıfatını hakkıyla taşımaya layıktır. Bu tanıklığın merkezi noktasını modernleşme sürecinin getirdikleri oluşur. Bu noktada geleneksel değerler ile modernleşme arasındaki ilişkinin niteliğinin belirlenmesi önem kazanır. Bir yandan medeniyet ve din arasında bir karşıtlık bulunduğu düşüncesinin Fettah Efendi'nin şiirlerinde yansıdığı görülmektedir. Medeniyet için “baba düşmanı” evlat, din için “baba” metaforlarının kullanılması ilgi çekicidir:

“Medeniyyet diyâneti yıktı

Babayı katleder mi evlâd âh

Baba hasmı olan bu ibn-i zinâ

Ne hayır bahşeder hezâr eyvâh”¹⁵

Buna karşılık, bu çatışmanın onu ilerleme kavramına karşıt bir noktaya konumlandırmadığını da söylemek gerekir. Çağın diğer modernleşmeciler Müslüman aydınları gibi o da gençlere din ve ilerleme olgularını bir arada taşıma yönünde tavsiyede bulunur:

15 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, 55.

*“Tahsîl-i sanâyi’ ediniz, ferd olunuz siz
İkmâl-i ma’ârif ediniz, merd olunuz siz
Gençler ileri, kâfile-i ehl-i terakkî
Geçti, edelim biz geri kalmakta tevakkî
Gençler! Koşunuz dîninize, dîn-i cihâna
Dînsiz yaşamak şâ’ibedir pîr ü civâna”¹⁶*

Bu ve benzeri dizelerde şairin hem halka mesaj vermenin derdini taşıdığı hem de olumsuz koşullardaki Müslümanların dertlerine empatik bir yaklaşımla ortak olduğu görülür. Onun bir taraftan gençlerin meselesiz oluşları karşısında eleştirel tavır takındığı, ilerleme ve çalışma konusunda toplumu eleştirdiği görülürken diğer taraftan artık Müslümanların azınlık duruma düşmesi dolayısıyla derin bir hüznün yaşadığı görülür.

Onun şiirlerinde yoğun olarak başta Balkan Türk ve Müslümanlarının son yüz, yüz elli yıldır yaşadıkları olmak üzere geçen yüzyılın olayları izlenebilir. Tatar Müslümanlarının yaşadıkları zorluklardan Cezayir bağımsızlık savaşına ve Filistin meselesine, Meddah Medresesi’nden İstanbul güzellemesine, Mehmet Âkif ve Yahya Kemal’in vefatlarından Adnan Menderes’in idamına kadar çok sayıda olayı duygusal ve elbette taraflı bir gözlemci olarak ele aldığı görülür. Denilebilir ki Fettah Efendi, yaşadığı çağda olup bitenlerin hüznünü ve heyecanını şiirlerinin temel maddesi yapmıştır.

*“Dört yandan esen yellere ma’rûz-ı hücûmdum
Söndü sönüyor öyle cılız bir sarı mumdum”¹⁷*

Dizelerinde kendi benlik algısı ile yaşadığı çağ arasında simetrik bir ilişki kurduğu görülmektedir. Bu bağlamda onu öncelikle

16 Abdülfettah Rauf, *Yine Vatan*, 15.

17 “Ömrümce”, *Ey Yurdum*, 17.

Üsküp'ün, Vardar'ın hüznünlü sesi olarak anmak yerinde olacaktır. Yayına hazırlayanlar tarafından şiir kitaplarının üçüne ad olarak aynı kavram çerçevesinde bulunan “yurt”, “vatan” sözcükleri ile bunların somut bir imgesi olan Vardar'ın verilmesi de onun şiirlerindeki bağlılığın açık bir göstergesidir.¹⁸ Bu bağlılık kendisini idrak veya ifade etmenin bir biçimidir denilirse yanlış sayılmaz. Nitekim kendi varlığı ile yurdu arasında bu türden kopmaz, ayrılmaz bir ilişki kurduğu birçok şiirinde açıkça görülür. Bu manzumeler vatan, tarih ve din motiflerinin güncel insan unsurunun kimliğini yapıcı bir işlev ile kaynaştığı metinlerdir. Bu şiirlerde sadece Yahya Kemal'in değil, aşağıda ayrıca ele alacağımız Mehmet Âkif Ersoy'un da edasını andıran bir içli, duyarlı tavır fark edilir:

*“Vâdilere sığmaz deli bir sel gibi coştum
Bir nûra kavuşsam diye gündüz gece koştum
Aczimle beraber vatana dâd idi maksad
Yurttaşlara dindaşlara imdâd idi maksad
Her â'ilenin mâtemini dinledi gönlüm
Bî-çârelerin derdi ile inledi gönlüm
Yurdun diledim dertlerini haykırayım ben
Kollardaki zincirleri yırtıp kırayım ben”¹⁹*

Bu çerçevede başka araştırmacıların da dikkatini çektiği gibi onu modern Türk şiirinin kurucu şairlerinden Mehmet Âkif ve Yahya Kemal ile ilişkilendirmek zor olmayacaktır. Şu dizelerde açık bir şekilde Âkif'in sesini duymak, edasını görmek mümkündür:

18 Mesela şu dizeler bir taraftan Yahya Kemal'in “Bir Tepeden” şiirini andırırken öte yandan şairin Vardar nehri imgesinde kendi benliği ile tarih ve aktüel kimlik arasındaki kaynaşmayı sergilediği açık bir şekilde görülebilmektedir: “Kim bilir kaç gâzinin atı suyunla kandı/Kim bilir kaç şehîdin kanı ile allandı/Şu akan coşkun suyun al kanla şafaklandı/Tâñhimin ma'kesi suları engin Vardar” (*Vardar*, 16).

19 “Yurdumda Ben ve Bende Yurdum”, *Ey Yurdum*, 18.

“Evet Hakk’a tapan bir millete lütfeylemek bir hak.”²⁰

“Korkma! Ey millet-i mazlûme bugün halinden”²¹

Nitekim Âkif’in ölümü üzerine yazdığı “Büyük Şâ’ir Mehmed Âkif” başlıklı şiirde samimiyet içeren bir hayranlıkla şöyle seslenir:

“Âkif denilince koca bir heykel-i irfân

Bir âbide, gûyâ ki oyulmuş kayalardan”²²

Fettah Efendi’nin Yahya Kemal’in bir şiirine yazdığı bir nazire-nin varlığı ile şairin ölümü üzerine “Yahya Kemal’e” başlıklı şiir ona hayranlıkla bakışının göstergeleri arasındadır:

“Yahyâ bu hayâtın bize bir devr-i edebdi

Mevtinle edeb bâğları yandı solacaklar”²³

Ayrıca Necip Fazıl Kısakürek’in hapse girmesi üzerine yazdığı bir şiir de mevcuttur. Bunlar Fettah Efendi’nin Türk şiirinde izlediği çizgi hakkında bilgi vermektedir. Bu bağlamda onun şiirlerinde yer yer modern Türk şiirinin erken dönem temsilcilerinden Abdülhak Hâmid, Muallim Naci gibi şairlerden izler hissedildiğini söylemek mümkündür.

Özellikle *Garami Parçalar* adlı kitapta toplanan manzumeler lirik ve romantik bir duyuşun ürünleri olarak dikkati çekmektedir. Bu türlü şiirlerde bireyin doğayla karşılaşmasındaki heyecan ve varlıkla bütünleşme arzusunun doğurduğu duygusal coşku 19. yüzyıl romantik edebiyatın havasını hissettirmektedir.

20 *Abdül Fettah Rauf, Ey Yurdum*, 15; “Bu konuda ayrıntılı bir inceleme için yukarıda (8. Numaralı dip notu) atıf yapılan Sevba Abdula’nın makalesine bakılmalıdır.”

21 *Abdül Fettah Rauf, Yine Vatan İçin*, 13.

22 *Abdül Fettah Rauf, Yine Vatan İçin*, 68.

23 *Abdül Fettah Rauf, Ey Yurdum*, 112.

*“Güllerle, çimenlerle, ağaçlarla beraber
Pür-zevk u heves başlayalım biz dahi raksa”²⁴*

veya

“Vecde geldim secde ettim seyredip ezharını”²⁵

gibi dizeler söz konusu ettiğimiz benliği varlık içerisinde kaybederek bütünleşme coşkusunun ifadeleri olarak değerlendirilebilir. Bu kendinde geçme arzusu şiirlerinin bütününe bakıldığında baskın biçimde görülen sağduyunun söyleme hâkim olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Öte yandan Üsküp’ün ve Vardar’ın şairi Fettah Efendi’nin görüş açısı Cezayir’den Sibiry’a oradan Filistin topraklarına kadar uzanan bir genişliktedir. Filistin meselesi ile ilgili belki de ilk şiirleri yazan şair Abdülfettah Efendi olabilir. 1936 ve 1939 yıllarında yazdığı şiirlerle²⁶ Filistin mücadelesinin yanında yer almıştır. İngilizler marifetiyle Filistin’e Yahudi göçünün organize edildiği ve yoğunlaştığı bu dönemdeki olayları Wikipedia sayfasından aktarmak durumun vahameti hakkında bir fikir verecektir:

“1930’ların başında Filistin’deki Arap ulusal mücadelesi, Kara El militan grubunu kuran ve Filistin’de 1936-1939 Arap isyanının zeminini hazırlayan Suriyeli Şeyh İzzeddin El Kassam gibi Ortadoğu’nun dört bir yanından birçok Arap milliyetçisi militanı kendine çekti. El Kassam’ın 1935’in sonlarında İngilizler tarafından öldürülmesinin ardından 1936’da Arap genel grevi ve genel boykotu patlak verdi. Grev kısa süre içinde şiddete dönüştü ve Arap isyanı, Yahudi Yerleşim Polisi, Yahudi Süpernumerik Polisi ve Özel Gece Timlerinden oluşan

²⁴ Abdülfettah Rauf, *Garamî Parçalar*, 27.

²⁵ Abdülfettah Rauf, *Garamî Parçalar*, 56.

²⁶ “Derûn-ı Dilden Dergâh-ı Dildâra,” *Ey Yurdum*, 53-69; “Filistîn-i Şehîde Bir Tahiyye-i Giryân,” *Zulmetten Nura*, 111-115; “Filistin,” *Yine Vatan İçin*, 65.

ortak güçlerin desteğiyle İngilizler tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı.”²⁷

“Filistin-i Şehide Bir Tahiyye-i Giryân” başlıklı şiirinde olayları nazmederek İkinci Endülüs olmaması için yakardığı görülen şair diğer şiirinde şöyle seslenir:

“Filistîn!

*Doğan ay parlayan yıldız ufuklar hâleler mahzûn
Açan gül her öten bülbül tabî’ at zâr u giry ândır
Zemîn ü âsumân bir levha-i mâtem-nümâ dil-hûn
Temâşâ ettiğim her yer garîk-i âh u efgândır
Sabâhlar âlem-i İslâm için bir devr-i mihnettir
Semâlar sarsılır her yükselen âh u enîninden
Serâpâ ye’s ü nevmîdi sönük bir pertev-i ikbâl
Filistîn’in musîbet fıskırır kanlı zemîninden
Yetim kaldı çocuklar dul kadınlar âh u zâr eyler
Çıkar bin nâle-i memdûd ufuktan arş-ı a’lâyâ
Akan kanlar yanan cânlar sönen her hanumân ağlar
Yazılsın hûn-ı ismetle bu nekbet vech-i gabrâyâ
Temmuz 1939”²⁸*

Yüzyılı aşkın bir süredir İslâm dünyasının ortasında kanayan bir yara olmaya devam eden Filistin meselesi ile ilgili olarak erken dönemde gösterdiği bu poetik tepkiyle aynı zamanda Müslümanların yaşadığı zulme karşı güçlü bir tavır almış görünmektedir.

27 İsrail-Filistin Çatışması,” *Vikipedi: Özgür Ansiklopedi*, erişim 7 Nisan 2025, 22:58, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail-Filistin_%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.

28 Abdülfettah Rauf, *Yine Vatan İçin*, 65.

SONUÇ

Sonuç olarak şu ana kadar altı kitapta toplanmış yüzlerce şiiriyle Abdülfettah Rauf, Balkan topraklarında geçen yüzyılın ortalarına kadar Türkçenin güzel bir örneğini temsil etmiş bulunmaktadır. Şiirleri üzerinde genel ve öze dönük bir inceleme onun metinlerindeki çeşitliliği ve zenginliği ortaya koymaktadır. Metafizik konularla sosyal ve aktüel meseleler bu şiirlerde adeta iç içe geçmiş görünmektedir. Bu durum aynı zamanda modernleşmenin getirdiği olumsuzluklara, din karşıtı düşüncelere, Müslümanların bu süreçte başta Balkanlar olmak üzere dünyanın değişik coğrafyalarında zorluklarla, sıkıntılarla karşılaşmasına karşı geleneksel kültürün metafizik değerleriyle direnç gösterme tavrının estetik bir sonucudur. Aynı zamanda bir din bilgini olan şair yetiştirdiği öğrencilerin yanı sıra kendi öznel duygularıyla içinde yaşadığı zaman ve mekân koşullarının kaynaştığı bir noktada şiirini kurmuş böylece çok yönlü ve kendisine özgü bir manzume toplamı ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Abdula, Sevba. “Medeniyetin Düşüşü ve İki İslâm Şairi: Mehmed Akif ve Fettah Efendi.” Türkiye Yazarlar Birliği. Erişim <https://www.tyb.org.tr/sevba-abdula-medeniyetin-dususu-ve-iki-islam-sairi-mehmed-akif-ve-fettah-efendi-54353h.htm>.
- Karakuş, Ertuğrul. “Türkçenin Oğuz Sahasının İki Vatan Şairi: Bahtiyar Vahapzade ve Abdülfettah Rauf’un ‘Vatan’ Temalı Şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme.” *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi / Journal of Balkan Research Institute* 7, no. 1 (Temmuz 2018): 116.
- Abdülfettah Rauf. *Ey Yurdum*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023. 200 s.
- . *Na‘t ve Münâcât*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023. 122 s.
- . *Garâmî Parçalar*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022. 205 s.

- . *Vardar*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022. 186 s.
- . *Zulmetten Nûra*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022. 202 s.
- . *Yine Vatan İçin*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2021. 82 s.

İnternet Kaynakları

- “Fettah Efendi,” TDV İslâm Ansiklopedisi, erişim 7 Nisan 2025,
<https://islamansiklopedisi.org.tr/fettah-efendi>.
- “Abdulfettah Rauf,” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, erişim 7 Nisan 2025,
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/abdulfettah-rauf>.
- “İsrail-Filistin Çatışması,” Vikipedi: Özgür Ansiklopedi, erişim 7 Nisan 2025,
https://tr.wikipedia.org/wiki/İsrail-Filistin_%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.